

GINA
VILIŪNĒ
MAGDALĒ,
SMUKLĒS
MERGA

Romans apie XVI a. Vīdiju

Alma littera

1530 METŲ KOVAS, VILNIUS

Ziemai baigiantis danguje patekėjo kruvinas mėnulis. Daug žmonių dievagojosi matę uodeguotą žvaigždę, nelaimių pranašę. Ir iš tiesų pirmieji šilti 1530 metų pavasario vėjai į Vilnių atpūtė marą. Juodoji mirtis mikliai įsisuko į gatves ir namus ir ėmė šienauti Vilniaus bei priemiesčių gyventojus. Žmonės pajuosdavo, sutindavo ir mirdavo baisiose kančiose. Nedaug laiko tepraėjo, o išmirė ištisos šeimos. Jų turtą pasisavindavo kaimynai, o po dienos kitos, žiūrėk, jau ir jiems varpai skambina. Seni žmonės prisiminė tokią nelaimę buvus prieš keletą dešimtmečių, tačiau kas dėl to kaltas ir kaip saugotis, niekas nežinojo. Kalbėta, jog tai Dievo bausmė, tačiau už kokias nuodėmes?.. Kas čia supaisys. Todėl vienintelis išsigelbėjimas buvo bėgti. Ir bėgo visi iš Vilniaus, kas tik kojas pavilki galėjo. Ilgos vilkstinės vežimų riedėjo vieškeliais Trakų, Medininkų, Vilkmergės pusėn, ratuotiesiems iš paskos, apsikrovę manta, traukė pėstieji.

Netrūko pabėgėlių ir Polocko kelyje, prie kurio stovėjo seniausia Užupio smuklė, laikoma smuklininko Senkos. Kadaiše ši vietovė priklausė Vilniaus miestui, bet kai jis apsitvėrė aukštais gynybiniais mūrais, vietovė už Vilnios upės, kurioje stovėjo ir smuklė, pradėta vadinti Užupiu. Ir namai čia buvo ne kaip mieste, daugiausia mediniai, su ilgais daržais ir sodais.

Bažnytėlė greta smuklės irgi buvo medinė, bet su varpine ir varpu. Marui įsisukus, varpas skambėjo rytą ir vakarą, kiekvieną mielą dieną.

Vežimams iš miesto riedant, smuklininkas Senka tik rankas trynė, mat prekyba ėjo kaip iš pypkės. Dažnas bėglys sustodavo jo užeigoje prieš ilgą kelionę kaušo degtinėlės išlenkti, kad kelelis, taip sakant, nedulkėtų. Tačiau neilgai trukus pabėgėlių vilkstinės išskydo, galiausiai ir visai išseko. Nusisuko sėkmė nuo Senkos. Vieškeliai ištuštėjo, pirkliai, piligrimai ir svieta perėjūnai pasmerktą miestą lankstu apeidavo. Net vietiniai latrai išsilakstė, trobose užsidarė.

Dykinėjo be darbo šinkorius Senka, dykinėjo ir jo sūnus Kasius, jaunas, bet girtose kovose jau pasižymėjęs vaikis. Dievas jį apdovanojo jėga ir energingu būdu, bet ir neapdairumu: viską, ką pavogdavo ar jėga iš vargšų atimdavo, Kasius paklodavo ant lošimo stalo. Ir nebuvo tam bernui jokio skirtumo, kortos tai ar kauliukai, svarbu azartas ir smagumas. Tačiau nūnai linksmybes lyg vėjas nupūtė, Kasius paniuręs sėdėjo smuklėje ir buikai spoksojo pro langą. Šalia, nugara atsirėmęs į sieną, snaudė senis šinkorius jo tėvas Senka. Ir tik Marina, smuklininko duktė, jau įmetėjusi sena pana, susiraukusi triūsė virtuvėje; ji vis dar sugebėdavo pakišti kokio viralo, nors kasdien vis liesesnio. Dykaduoniavo ir Magdalė, variaplaukė smuklės kekšė, iš didelio smuklininko Senkos gailėsčio dykai maitinama. Nebuvo kam į jos kūno grožybės žiūrėti. Net patys šeimininkai akis suko, net jiems buvo ūpas prapuolęs.

Šitaip ėjo dienos, savaitės, o Užupio bažnytėlės varpas tebeskambėjo. Niekas nežinojo, kiek pajuodusių negyvėlių duobkasys Afanasijus į bendrą kapą pamiškėje už bažnyčios sumetė ir užkasė. Jis vienintelis vakarais užsukdavo į smuklę liūdnę naujienų papasakoti.

Vieną dieną varpas skimbtelėjo kartą ir staiga nutilo. Šinkorius Senka ir jo sūnus Kasius nustebę susižvalgė. Bene maras bus pasibaigęs? Vakarop paaiškėjo, kad zakristijonas, kuris buvo ir varpininkas, paskui savo parapijonis į bendrą maro kapą nukeliavo. Nuo tada laidojo tyliai. Džiaugėsi, kad apskritai yra kam negyvėlius pakasti.

Įsibėgėjus pavasariui, miškai sužaliavo, paukščiai atkuto ir čiulbėjo ulbėjo paleidę gerkles, nekreipdami jokio dėmesio į miestą ištikusią nelaimę. Užupio smuklėje palengva ėmė gausėti lankytojų – apylinkės latrai, mirties laukdami, atšliūkindavo degtinėlės su alumi palakti. Jei jau mirti, tai lėbaujant! Tik pinigų nė vienas neturėjo, teko šinkoriui Senkai į skolą pilti. O skola maro metu – grynas nuostolis.

Vieną pavakarę pasivedė Kasius Magdalę į tuščią vežiminę ir tarė:

– Neduoda mums maras duonos kasdieninės. Jei ne juodoji mirtis į kapus nuvarys, tai badas pribaiigs. Kitaip nebus – teks eiti plėšti. Anądien mano bičiulis Antis gyrėsi pabėgėlių namą apšvarinęs. Tiek pralobo, kad iki šiol dar neišsiblaivęs.

– Eik jau, eik, – pakraipė kaltūnuotą galvą Magdalė. – Kur tu pas mus, Užupyje, turtingų namų rasi? Viskas jau seniai išdraskyta.

– O kas tau sako, kad pas mus? – atstatė krūtinę Kasius. – Į miestą mudu eisim.

Magdalei tokia mintis patiko. Sutiko eiti su Kasium. Pirmačiausia – iš smalsumo. Be to, kiauras dienas knapsoti jau seniai buvo pakyrėję. O su Kasium nebaisu, nes jo kumščiai

geležiniai, prireikus ir peilį iš bato aulo išsitrauks. Kasius ją, Magdalę, nesyk nuo įsismarkavusių klientų gynė. Tiesa, kartais ir pačiai tekdavo draugužio kumščių paragauti, bet Magdalė pikto nelaikė. Jiedu su Kasium buvo pieno broliai, tos pačios moters žindyti, todėl jautė vienas kitam ypatingą artumą. Magdalė įtarė, kad būtent dėl to jos taip nekenčia tikroji Kasiaus sesuo Marina, bet galvos sau nekvaršino.

Gimė Kasius ir Magdalė tą pačią savaitę. Kasius buvo jauniausias vaikas pasiturinčio ir gerbiamo smuklininko Senkos šeimoje. O Magdalę pagimdė smuklėj dirbusi paleistuvė. Gimdydama ir numirė. Senkos žmona Avdotė, geros širdies moteris, pasiliko našlaitėlę ir žindė pakaitom su Kasium. Augo Magdalė drauge su kitais smuklininko vaikais: Marina, Stepu, Ulka ir Kasium. Kartu dirbo, kartu miegojo, vienodai į kailį gaudavo. Paskui Ulka su Stepuku mirė nuo nežinomos ligos, o keturioliktąją Magdalės gyvenimo vasarą iškeliavo pas Viešpatį ir šinkorka Avdotė. Motinos vietą užėmė vyriausioji šinkoriaus Senkos duktė senmergė Marina. Darbų Magdalei ji nebepatikėdavo, esą jos rankos iš šiknos dygstančios, ir vis taikėsi į gatvę išmesti, nes dykai duoną ėdanti. Laimei, smuklininkas Senka išmesti neleido, mat Magdalei krūtys anksti prasikalė ir buvo paveldėjusi motinos gražumą. Šinkorius pirmasis ją išbandė, liko patenkintas ir paliko smuklėj, liepė padurkus kilnoti. Taip penkiolikos sulaukusi Magdalė paveldėjo motinos darbo vietą. Nieko kito ir nemokėjo. Buvo linksmo būdo, kasmet darėsi vis dailesnė, tad klientų jai netrūko. Žinoma, pinigų susižerdavo smuklininkas, užtat ji valgyti gaudavo ir stogą virš galvos turėjo – vasarą klėtėlėj prie arklidžių, žiemą būdavo leidžiama prikaitintoj smuklėj ant suolo miegoti. Aplink linksmybės, gyvenk ir džiau kis. Taip buvo, iki užėjo maras.

Jau kelinta savaitė Magdalė nieko neuždirbo, o Marina dėbčiojo vis pikčiau. Žiū, ims ir visiems laikams išgrūs pro

duris. Ir manykis kaip nori. Todėl Kasiaus pasiūlymas paplėšikauti Magdalei patiko. Kad ir negaus už grobį jokio pinigėlio, užtat naudinga pasirodys. O ir įvairumas šioks toks, tad nakties laukė su nekantrumu.

Visai sutemus, Magdalė su Kasium išsiruošė į miestą. Iš pradžių klampojo molingomis Užupio gatvėmis. Prie vadinamojo senų panų vienuolyno lieptu perėjo per Vilnios upę. Miestą supo aukšta mūro siena, tamsoje atrodanti milžiniška, tiesiog neįveikiama. Miesto vartai buvo užverti, bet Kasius nebūtų Kasius, žinojo slaptus plyšius. Prie bernardinų vienuolyno siena dar nebuvo baigta statyti ir žiojėjo plyšys, slepiamas krūmų. Pro tą tarpą abu ir prasispraudė. Paskui dar persiropštė per sukiuzusią medinę tvorą, juosiančią vienuolių daržą, ir atsidūrė mieste.

Neskubėdami, dairydami si patraukė siauromis negrįstomis gatvelėmis. Praėję pro aukštą soborą su kupolu, pasuko dešiniau, aukštyn vedančia gatve. Namai abipus gatvės buvo pakrypę, seni, lyg prieš šimtą metų statyti. Iš už debesų išniręs mėnuo apšvietė keletą cerkvių bokštelių su kryžiais. Kasius, pažįstantis miestą kaip savo kiemą, drąsiai vedė Magdalę klaidžiomis kreivomis gatvelėmis. Kuo toliau, tuo namai darėsi vis aukštesni, mūriniai, kai kur net apjuosti mūro tvoromis. Jiedu vėl kažkur pasuko ir išėjo į platų akmeninį traktą, einantį per patį miesto centrą, užstatytą aukštais mūrniamiais.

Ak, kaip patiko Magdalei Vilnius! Kasius buvo ją kelis sykius čionai į mugės atsivedęs, tik anuomet gatvės buvo pilnos

žmonių, jie stumdėsi, mindė kojas, išsigandusią Magdalę dar ir riebiu žodeliu perliedavo. Dabar miestas atrodė kaip išmiręs, tuščias, aplink nė gyvos dvasios. Nei šunys lojo, nei kiaulės kriuksėjo, nei piktavaliai keiksnojo. Vaikščiok sau į sveikatą kaip ponias ir dairykis. Labai norėjo Magdalė gražiuosius mūrnamius apžiūrėti, bet Kasius šiurkščiai įstūmė ją į kažkokią tamsią tarpuvartę. Po akimirkos pro šalį žvangindamas kardu pražingsniavo vienišas sargybinis.

– Budi, bjaurybės, – sargybiniui nuėjus nusingavė Kasius. – Žmonėms pasipelnęti neduoda. Galvoja, kad tik jiems vieniems iš maro prasigyventi leidžiama. Eime tenai, – ir nusivedė Magdalę tolyn plačiuoju traktu.

Netrukus jiedu priėjo žuvų turgų – Magdalė tai suprato iš įsiėdusio dvoko. Tolėliau juodavo eilės tuščių ambarų, o už jų buvo matyti rotušės bokštas. Pro rotušę eiti Kasiui atrodė pavojinga, tad nuo žuvų turgaus pasuko kairėn, į siaurą akmenimis grįstą gatvelę.

Dabar jau Kasius dairėsi atidžiau. Pastatė Magdalę prie gatvės kampo ir liepė perspėti, jei pamatytų sargybinių, o pats ėmė iš eilės klibinti lentomis užkaltus plačius kiemų vartus, kurių čia buvo ištisa eilė. Vienų vartų lenta atrodė taip, lyg būtų skubinau prikalta. Kasiui to ir tereikėjo. Greitai atlupęs lentą, įkišo ranką, atstūmė neįmantrų medinį kaištį ir pravėrė vartelius, įtaisytus aukštuose vartuose. „Greičiau!“ – pamėjo Magdalei, ir abu įsmuko į tamsų kiemą. Kasius uždarė vartelius, ir tik tada abu apsidairė.

Kiemas buvo nedidelis ir palyginti tvarkingas. Viena namo siena buvo aklina, be langų. Ir gerai, mažiau smalsių akių juodu pamatys. Prie sienos stovėjo uždengtas šulinys. Kiemo gale tamsavo arklidės ir vežiminė praviromis durimis. Kasius įkišo į tuos pastatus galvą. Tuščia.

Neilgai trukus Kasius susidorojo ir su namų spyna, ir abu su Magdale įžengė į tamsią priemenę, kuri kartu buvo ir virtuvė. Laiptai šone vedė į antrą aukštą.

– Duokš žvakę, ko stovi, – paragino merginą Kasius.

Magdalė uždegė žvakigalį, kurį buvo pavogusi iš bažnyčios, ir abu apėjo namus. Mergina dairėsi net išsižiojusi iš nuostabos – tokio erdvumo ir švaros gyvenime nebuvo regėjusi. Virtuvėje ji patarškino puodais, bet nieko juose nerado. Lentynoj riogsojo tik keli seni dubenys ir moliniai ašočiai. Podėlyje irgi buvo tuščia. Už stiprių lentinių durų jie rado erdvų kambarį, panašų į sandėlį. Čia stovėjo keli ilgi stalai, pasieniuose – lentynos, kampe riogsojo skrynios. Prie jos ir pripuolė pirmiausia, bet viduje rado tik kelis riebaluotus skudurus. Tolimesnis kambarys buvo suvis tuštutėlis.

– Viską išsivežė, bjaurybės. Ir kaip nenusprogo? – pyko Kasius. – Nieko vargšui žmogui nepaliko, o tiek vargau.

Riebiai nusispjovęs, jis užlipo laiptais į antrą aukštą, kur turėjo būti gyvenamieji kambariai. Magdalė nusekė iš pasokos. Čia baldų buvo daugiau, bet indauja stovėjo tuščia, ant grindų mėtėsi krūva senų skudurų. Matyt, prieš išvykdami šeiminkai stropiai vyniojo vertingus daiktus. Stiklo šukės rodė, kad neapsieita be nuostolių. Kasius iš to pykčio suolus išspardė, lentyną nuvertė. O Magdalė tik dairėsi, dairėsi – toks gražus, toks didelis jai atrodė kambarys. Ir langai tikro stiklo. Dieną čia turbūt labai šviesu. Krosnis didelė, nauja, blizgių koklių; tokios nerūksta kaip smuklės židiny, akių negraužia.

– Žiūrėk, dar vienos durys, – ranka parodė Magdalė.

Pasišviesdamas žvake Kasius įėjo pirmas ir sutrikęs sustojo. Į nosį tvoskė baidi smarvė.

– Na ir kiaulinykas, – susiraukė jis. – Matai, Magda, kad ir turčių namas, o dvokia kaip smuklės tupykloj.

Magdalė užsidengė nosį delnu, bet nepaliovė dairytis po kambarį. Buvo matyt, kad jis priklausė moteriškei. Ir baldų čia buvo daugiau, ir langai užuolaidomis uždangstyti. Ant stalo radusi žvakigalį, Magdalė jį uždegė.

Staiga kažkas sumirgėjo, ir virš stalo plykstelėjo dar viena švieselė.

– Po perkūnais! – išsigandusi atšoko mergina.

Kasius priėjęs apžiūrėjo kerus ir išsiviepė.

– Čia, matyt, bus tas sidabruotas stiklas, kuriame viskas atsispindi kaip lygiame ežero paviršiuje, – paaiškino. – Man vienas pirklys apie tai pasakojo. Veidrodis vadinasi. Neblogas laimikis, – jis patenkintas čiupo nesunkų radinį ir pasikišo po pažastimi. – Žydas už jį gero pinigų atseikės.

– Oi, žiūrėk, kas čia! – šuktelėjo Magdalė. – Ar tik ne dažai veidui? Visą gyvenimą svajojau nors kartelį veidą nusidažyt, kaip ponų žmonos dažosi. Galima, aš juos pasiimsiu?

– Kvaile tu, kvaile, – nusišaipė Kasius. – Kam kekšei veidą dažyti? Lyg kas į tą tavo veidą žiūri.

– Ot ir žiūrės, kai nudažysiu, – pyktelejo Magdalė. – O gal ir į žmonas paims.

Kasius prunkstelėjo ir atgalia ranka nušlavė poniškas gėrybes nuo stalo. Buteliukai krisdami sudužo, milteliai išbyrėjo ant grindų.

Magdalės akyse sublizgo ašaros.

– Kuily tu neišromytas, kad tave perkūnai, – sumojavo rankomis merga, bet Kasius pirmas taip stuktelėjo kumščiu jai į pasmakrę, kad Magdalė ligi sienos nulėkė ir ant grindų suklupo.

Stodamasi ji pajuto kažką švelniai brūkstelint per veidą. Apmirė iš išgąščio, paskui nedrąsiai pagraibė aplink ir užčiuopė kažkokį drabužį. Ant sienos, po marška, kabojų šilko suknia – švelnutėlė, kraujo raudonumo.

Magdalė tuoj atitraukė pirštus ir lipšniu balsu kreipėsi į Kasių:

– Tu geriau rūšį apžiūrėk. O aš surišiu mazgelin viską, ką čia rasiu.

Kasius pašnairavo į merginą, bet paklausė patarimo. Čiupo žiburį ir nešinas veidrodžiu išėjo iš kambario. Magdalė tuoj užvėrė duris ir pripuolė prie radinio. Nukabinusi suknią nuo sienos, išskleidė ją ir negalėjo atsistebėti, kaip žvakės šviesoje mainosi audinio spalvos. Keista, kad šeimnininkai paliko tokį brangų daiktą, galvojo glausdama prie krūtinės stebuklingą rūbą. O jau kiek čia sagų sagyčių, raištelių ir kilpučių! Prisdėjusi suknią prie savęs Magdalė ėmė suktis ratu, šilkai tik plazdėjo, sijonas švelniai glamonėjo kojas. Magdalė net prajuko iš džiaugsmo. Dar niekada ji nesijautė tokia laiminga. Net dažų nebebuvo gaila; kas tie dažai, palyginti su tokia grožybe.

Krykštaudama iškart ir neišgirdo silpno garso, pamažėle stiprėjančio. Pagaliau išgirdusi net suakmenėjo.

– Palik ramybėj mano šilkus, kale, – tyliai sušvokštė kažkas.

Magdalei net akys išsprogo iš baimės, suknia išslydo iš rankų. Ar tik ne kokia nelaboji dvasia ją šnekina? Ji pasuko galvą garso pusėn ir tik dabar pamatė platų suolą tolimiausiam kampe, o ant jo – patalų krūvą. Staiga toji krūva sukrutėjo. Įsiziūrėjusi merga išvydo iš po patalų kyšant kažką apvalų ir kaltūnuotą. Jai net kvapą užėmė.

– Kas čia? – paklausė vos girdimai.

– Namų ponias, – atsiliepė švogždžiantis balsas. – Padėk mano šilkus tuojau pat.

Magdalė klusniai pakėlė suknią nuo žemės ir padėjo ant stalo. Tada bailiai, mažais žingsneliais, prisiartino prie lovos. Ištiesusi kaklą išvydo vaškinį moters veidą susitaršiusiais plaukais, kyšantį iš po susmirdusios pūkinės antklodės. Buvo sunku suprasti, ar tai gyvas žmogus, ar vaiduoklis.

– Kad jau atėjai, paduok man vandens, – vėl sušvogždė moteris, vos krutindama sukepusias lūpas, ir iš po antklodės išlindo kaulėta giltinės ranka.

Magdalė suriko, pamiršusi šilkus puolė pro duris. Tik kieme kiek aprimo ir nusprendė nieko nepasakoti Kasiui. Laimėi, jis norėjo kuo greičiau iš čia dingti, tad nieko neklausinėjo.

Kitą rytą Magdalė kaip visada pakirdo jau įdienesius. Pasi-kasė amžinai niežtinčią galvą, užsisegė palaikį viršutinį sijoną, vos dengiantį kelius. Per pastaruosius metus ji gerokai ūgte-lėjo, o naujo sijono negavo. Marina šaipėsi, esą kekšei tokių ir reikia, trumpus sijonus patogiau užversti. O Magdalė, ką darys, kuo turi, tuo ir dengiasi. Marškiniai irgi jau gyvena pa-skutines dienas, vietomis susinešioję taip, kad nuogos alkū-nės matyti.

Apsižvalgė Magdalė po savo klėtį. Sienos – grubiai nuo-bliuotų lentų, pro plyšius dangus matyti. Čia tau ne rūmai, kokiuose naktį su Kasium lankėsi, – nei stiklo langų, nei kros-nies. Anei šilkų. Raudonoji suknia niekaip nėjo Magdalei iš galvos. Tokia grožybė! O suknios šeimininkė labai keista – be-veik mirusi, o vis tiek godžiai savo šilkus saugo. Kam jie jai, sudvisusiame patale gulinčiai? Kažin, ar ilgai ji taip guli? Ir ko-dėl nemiršta? Mirtis Magdalę pastaruoju metu mažai jaudino. Šitiek žmonių maras į kapą suguldė. Ji pati savo akimis matė, nes bažnyčios kapinės visai greta smuklės. O kai kasdien mir-tį matai, tai ir apsiranti po truputį. Tik dėl Kasiaus jai buvo neramu. Ir dėl Senkos šiek tiek. O vaškinė paliegėlė gali sau mirti. Tada Magdalė jos šilkus parsineš, apsilvilks ir bus ponia.